

RAPPORT 1011

Arild Hervik, Oddmund Oterhals, Bjørn G. Bergem
og Gøran Johannessen

**STATUS FOR MARITIME NÆRINGER I
MØRE OG ROMSDAL 2010**

Lysere ordresituasjon med utflating av
aktivitetsnivået

Arild Hervik, Oddmund Oterhals, Bjørn G. Bergem og Gøran Johannessen

Status for maritime næringer i Møre og Romsdal 2010

Lysere ordresituasjon med utflating av aktivitetsnivået

Rapport 1011

ISSN: 0806-0789

ISBN: 978-82-7830-153-1

Møreforskning Molde AS

November 2010

Tittel	Status for maritime næringer i Møre og Romsdal 2010
Forfatter(e)	Arild Hervik, Oddmund Oterhals, Bjørn G. Bergem og Gøran Johannessen
Rapport nr	1011
Prosjektnr.	2279
Prosjektnavn:	Status for maritim klynge Møre og Romsdal
Prosjektleder	Oddmund Oterhals
Finansieringskilde	NCE Maritime og Nordea
Rapporten kan bestilles fra:	Høgskolen i Molde, biblioteket, Boks 2110, 6402 MOLDE: Tlf.: 71 21 41 61, Faks: 71 21 41 60, epost: biblioteket@himolde.no – www.himolde.no
Sider:	28
Pris:	Kr 50,-
ISSN	0806-0789
ISBN	978-82-7830-153-1

Sammendrag

Maritime næringer i Møre og Romsdal har i løpet av 2010 opplevd en overgang fra ordretørke til en gryende optimisme i markedene, med ny ordreinngang som nesten tilsvarer det nivået som er nødvendig for å gjenopprette det gode aktivitetsnivået som næringen har opplevd gjennom siste oppgangsperiode, som har vart fra 2004. Ordreservene er fortsatt for lave til å sikre full kapasitetsutnyttelse i 2011, men bortsett fra leverandørbedriftene – der 28 % forventer å måtte permittere ansatte i løpet av 2011 – så ser sysselsettingssituasjonen rimelig god ut for de andre bedriftsgruppene.

2010 blir igjen et godt år økonomisk, til tross for 5 % fall i samlet omsetning. De gjennomsnittlige lønnsomhetsmarginene har falt mer enn 25 % i forhold til rekordåret i 2009 - en vesentlig grunn til det er den dårlige rateutviklingen for rederiene – men 8,6 % er fortsatt på et godt nivå historisk sett.

De sterke samspillseffektene mellom lokale rederi, verft, designselskap og leverandører vedvarer, selv om leverandørene gjennom 2010 må kompensere et fall i oppdrag fra norske kunder med økt satsing på eksport. Basisbemanningen i næringen ligger stabilt på omkring 15 000 årsverk, mens midlertidig innleie fungerer som en buffer mot svingninger. Det er særlig underleverandørene som gjennom 2010 har kompensert fall i omsetning med redusert innleie.

De fleste bedriftene er nøkterne optimister i forhold til markedsutviklingen i 2011. Forventninger om en høy og stigende oljepris og et sterkt marked for segmentet "dype farvann" gjør at våre bedrifter er i god konkurransemessig posisjon. Utfordringene framover knyttes til den store overkapasiteten i bransjen globalt, og dermed blir den norske kostnadmessige konkurranseevnen igjen satt på prøve.

Forord

Møreforskning Molde har siden 1988 gjennomført studier av den maritime næringsklyngen, først og fremst med fokus på Møre og Romsdal. Forrige undersøkelse, gjennomført i 2009, hadde et nasjonalt perspektiv og ble presentert i rapporten "Status for maritime næringer gjennom finanskrisen."

Denne rapporten gir en oppdatering av status for maritime næringer i Møre og Romsdal i 2010. Analysene i denne rapporten er basert på en spørreundersøkelse rettet mot utvalgte aktører i klyngen, og vi vil takke alle informanter i bedriftene vi har vært i kontakt med.

Undersøkelsen er utført på oppdrag for NCE Maritime med delfinansiering fra Nordea.

Rapporten er utarbeidet av professor Arild Hervik (faglig ansvarlig), Oddmund Oterhals (prosjektleder), Bjørn G. Bergem og Gøran Johannessen ved Møreforskning Molde, som er ansvarlige for rapportens innhold.

Molde, november 2010

Arild Hervik

Forskningsleder

Oddmund Oterhals

Prosjektleder

Innhold

1	Innledning og Sammendrag.....	6
2	Status for maritim klynge i Møre og Romsdal 2010.....	8
2.1	Skipsverft	8
2.2	Rederi.....	8
2.3	Skipskonsulenter	9
2.4	Leverandører av utstyr og tjenester.....	9
2.5	Den maritime næringen i Møre og Romsdal samlet sett	10
3	Utviklingen i økonomiske nøkkeltall for maritim næringsklynge i Møre og Romsdal	12
3.1	Skipsverft	12
3.2	Rederi.....	13
3.3	Skipskonsulenter	14
3.4	Leverandører av utstyr og tjenester.....	16
3.5	Samspillseffekter	18
4	Markedsutsikter for 2011 og finanskrisens innvirkning på bedriftene	20
4.1	Markedsutsikter for 2011.....	20
4.1.1	Skipsverft	20
4.1.2	Rederi.....	20
4.1.3	Skipskonsulenter	21
4.1.4	Leverandører av utstyr og tjenester.....	21
4.2	Finanskrisens innvirkning på bedriftene	22
4.2.1	Skipsverft	22
4.2.2	Rederi.....	23
4.2.3	Skipskonsulenter	23
4.2.4	Leverandører av utstyr og tjenester.....	24
4.3	Kapasitetssituasjon	24
5	Utsikter for den maritime klyngen i Møre og Romsdal.....	25
5.1	Perspektiver framover	25
5.2	Kvalitetskonkurransen	26
6	Konklusjoner	27
7	Referanser	28

1 INNLEDNING OG SAMMENDRAG

Denne rapporten baserer seg på en spørreskjemaundersøkelse om utviklingen for maritime næringer i Møre og Romsdal, og følger i hovedtrekk samme mal som tidligere statusanalyser – sist i 2009 og dokumentert i rapporten (Hervik et al, 2009).

Ved siden av å hente inn nøkkeltall for utvikling av omsetning, resultat og sysselsetting er det denne gangen hentet inn data om eksportandel og ordreservens utvikling. Bedriftene er denne gangen bedt spesielt om å bedømme effekter av finanskrisen og vurdere markedsutsiktene for 2011.

Det er små endringer i bedriftslistene, med enkelte oppkjøp/fusjoner og noen få nyetableringer i leverandørgruppen. I vår database er det registrert 201 maritime bedrifter pr. september 2010.

I fjorårets statusrapport ble det fokusert på effekter av den internasjonale finanskrisen, med konsekvenser for omsetning, lønnsomhet og ordreinngang. Det dramatiske fallet i ordreinngang gjorde at bedriftene gjennom 2009 tæret på ordreboken, og det store spørsmålet var om markedet ville snu til økende ordreinngang tidsnok til å forhindre en periode med for lite oppdrag. Vårt hovedscenario var imidlertid at næringen ville mestre utfordringene og stå godt rustet når markedet kom tilbake.

Maritime næringer i Møre og Romsdal har i løpet av 2010 opplevd en overgang fra ordretørke til en gryende optimisme i markedene, med ny ordreinngang som nesten tilsvarer det nivået som er nødvendig for å gjenopprette det gode aktivitetsnivået som næringen har opplevd gjennom siste oppgangsperiode, som har vart fra 2004. Ordreservene er fortsatt for lave til å sikre full kapasitetsutnyttelse i 2011, men bortsett fra leverandørbedriftene – der 28 % forventer å måtte permittere ansatte i løpet av 2011 – så ser sysselsettingssituasjonen rimelig god ut for de andre bedriftsgruppene.

2010 blir igjen et godt år økonomisk, til tross for 5 % fall i samlet omsetning. De gjennomsnittlige lønnsomhetsmarginene har falt 25 % i forhold til rekordåret i 2009 - en vesentlig grunn til det er den dårlige rateutviklingen for rederiene – men 8,6 % er fortsatt på et godt nivå historisk sett. Det spesielle for 2010 er et rimelig godt økonomisk resultat for verftene tilsvarende som for 2009. Også de skipstekniske konsulentene har oppnådd gode resultater for 2010. Her var forventningene at finanskrisen kunne rammet hardt, hvilket ikke synes å ha slått til.

De sterke samspillseffektene mellom lokale rederi, verft, designselskap og leverandører vedvarer, selv om leverandørene gjennom 2010 må kompensere et fall i oppdrag fra norske kunder med økt satsing på eksport. Basisbemanningen i næringen ligger stabilt på omkring 15 000 årsverk, mens midlertidig innleie fungerer som en buffer mot svingninger. Det er særlig underleverandørene som gjennom 2010 har kompensert fall i omsetning med redusert innleie.

De fleste bedriftene er nøkterne optimister i forhold til markedsutviklingen i 2011. Mens både rederinæringen og verftene har rimelig positive forventninger til markedsutviklingen for 2011 så ser leverandørnæringen større problemer med 2011. Forventninger om en høy og stigende oljepris og forventning til utvikling av et sterkt marked for segmentet "dype farvann" gjør at utsiktene frem mot 2012 ser lysere ut. Situasjonen nå i vinter er at ratene, spesielt i Nordsjøen, er lave og dette kan vedvare inn i 2011. Usikkerheten er til stede om hvor fort oljeselskapene øker aktivitetsnivået globalt etter den nedjusteringen på rundt 20 % som vi fikk i 2009. På norsk sokkel er nivået nå i 2010 kommet over 140 mrd. kroner og forventes å stige mot nærmere 160 mrd. i 2013. Det er også usikkerhet knyttet til effekten av ulykken i Mexicogulven og hvordan økte krav til sikkerhet for boring på dype farvann vil påvirke aktivitetsnivået.

Et vedvarende lavt ratenivå inn i 2011 kan påvirke kontraheringsviljen til rederiene siden inntjeningen vil være dårlig. Den høye oljeprisen og forventningene til at den skal holde seg på et høyt nivå vil gi en underliggende utvikling i markedet som peker oppover også for rederiene. Siden rederinæringen er dominert av et stort antall rederi hvor mange av aktørene fortsatt vil ha behov for fornyelsen av flåten sin vil vi kunne se nykontraheringer på de mest lovende markedssegmentene selv om inntjeningen kan være litt dårlig. Det vil skyldes at rederiene forventer bedre markeder inn i 2012 og rederiene vil også kunne oppleve å slutte kontrakter på de mest lovende segmentene til relativt gode rater. Derved kan det bli synlig at markedet har betalingsvillighet for kvalitet som knyttes til nye båter med moderne utstyr og rederier med godt renommé med tanke på HMS-utfordringen. Noen av aktørene, som Carnegie, forventer at spotmarkedet skal bli dårlig før det blir bra igjen. Noen mer pessimistiske aktører forventer at overkapasiteten på offshore fartøy kan holde ratene lave lenge, slik som næringen opplevde på 1980-tallet. Våre intervjuer med næringen gir et mer optimistisk perspektiv på utviklingen de nærmeste årene.

I analysen fra 2009 fremhevet vi betydningen av den finansielle utfordringen næringen kunne stå overfor som følge av finanskrisen. Vi fremhevet spesielt behovet for samspillet mellom private og offentlige aktører som banker, GIEK, Eksportfinans og Innovasjon Norge. Som et ledd i tiltakene for å styrke den maritime næringen gjennom finanskrisen har regjeringen styrket det offentlige virkemiddelapparatet godt tilpasset næringens behov. Disse tiltakene har det vært behov for så langt, og også i 2011 kan vi forvente at deler av næringen vil stå overfor finansielle utfordringer. En viktig forutsetning for at rederiene skal ha incentiver til nykontraheringer er at bankenes krav til egenkapital kommer tilbake til det nivået vi hadde før finanskrisen for de mest robuste rederiene.

En ekstra utfordring fremover knyttes for noen segmenter til den store overkapasiteten i deler av bransjen globalt, og dermed blir den norske kostnadsmessige konkurranseevnen igjen satt på prøve. Det karakteristiske trekket for de deler av klyngen som har greid seg bra er at de har karakter av å være merkevare med en ekstra betalingsvilje for kvalitet og at det strategiske perspektivet på innovasjon kan lykkes med å opprettholde merkevarekarakter, samt utvikle kostnadseffektive logistikk-løsninger og produksjonsprosesser.

2 STATUS FOR MARITIM KLYNGE I MØRE OG ROMSDAL 2010

Denne analysen av den maritime næringsklyngen i Møre og Romsdal er basert på en spørreundersøkelse rettet mot bedrifter innen skipsbygging, rederivirksomhet, skipsdesign og leverandører av utstyr og tjenester til maritim virksomhet.

Tabell 2.1 viser antall bedrifter i Møre og Romsdal innen de fire kategoriene som denne undersøkelsen omfatter og antall respondenter. Selv om antall bedrifter som har svart i spørreundersøkelsen er lavt i noen av kategoriene så utgjør de likevel en stor andel av den totale omsetningen. For bedrifter som ikke har besvart er det lagt til grunn offisielt tilgjengelige regnskap for analyse av økonomiske nøkkeltall.

	Populasjon		Svarprosent (bedrifter)	Respondentenes andel av samlet omsetning 2009
	antall bedrifter 2010	Respondenter		
Skipsverft	14	12	86 %	98 %
Rederi	17	14	82 %	96 %
Skipskonsulenter	15	11	73 %	97 %
Leverandører utstyr og tjenester	155	67	43 %	81 %
TOTALT	201	104	52 %	89 %

Tabell 2.1 Populasjon og respondenter i undersøkelsen av maritime bedrifter i Møre og Romsdal 2010.

2.1 Skipsverft

Denne undersøkelsen omfatter 14 skipsverft i Møre og Romsdal hvorav halvparten i all hovedsak bygger offshore service fartøy. Samlet omsetning for 2010 er anslagsvis 14,1 milliarder kroner med et resultat før skatt på ca 770 millioner kroner, noe som gir en resultatgrad på 5,4 %. Samlet sysselsetting ved disse verftene er på rundt 3 700 årsverk hvorav 1 800 årsverk er innleid arbeidskraft.

De 14 verftene hadde en rekordomsetning på totalt 17,4 milliarder kroner i 2009, og basert på de foreløpige tallene for 2010 tilsier dette en nedgang på rundt 19 % fra i fjor til i år. Resultat før skatt var på 864 millioner kroner i 2009, og til tross for redusert omsetning er resultatgraden forbedret fra 5,0 % i 2009 til 5,4 % i år. Omsetningsmessig ligger 2010 på samme nivå som i 2008, mens resultatgraden er mer enn fordoblet. Sysselsettingen holder seg rimelig stabilt med kun en nedgang på 5,6 % fra 2009 til i år. Nedgangen er på ca 90 faste årsverk og nesten 130 innleide årsverk.

2.2 Rederi

Årets undersøkelse omfattet 17 rederier hvorav 13 rederier med offshore service som hovedvirksomhet. De øvrige rederienes virksomhet er knyttet til ferger, brønnbåter og kystvakt.

Samlede inntekter for de 17 rederiene i 2010 er anslått til 10,9 milliarder kroner og et resultat før skatt på 1,9 milliarder kroner, noe som gir en resultatgrad på rundt 17 %. Endelige tall for 2010

kan bli påvirket av eventuelle salg av tonnasje i løpet av andre halvår. Samlet sysselsetting for 2010 utgjør i overkant av 6 200 årsverk, hvorav mannskap utgjør 5 740 årsverk. Utenlandske sjøfolk og administrativt ansatte i utlandet utgjør omtrent 2 060 årsverk.

Samlede inntekter i 2009 var rundt 10,5 milliarder kroner, noe som tilsier en svak økning på 3,5 % fra i fjor til i år. Resultatgraden har derimot gått kraftig ned i 2010 sammenlignet med 2009 da resultatgraden var på hele 33,2 %. Samlet sysselsetting i 2009 var 5 850 årsverk, noe som tilsier en økning på ca 6,7 % fra 2009 til i år. Veksten i sysselsetting er i all hovedsak knyttet til norske sjøfolk, mens antall årsverk for utenlandske sjøfolk har holdt seg stabilt fra 2009 til i år.

Havfiskeflåten er ikke en del av denne undersøkelsen, men for Møre og Romsdal utgjør den 76 fartøy med en omsetning på rundt 3 milliarder kroner og en sysselsetting (inklusive innleid arbeidskraft) som utgjør rundt 2 000 årsverk.

2.3 Skipskonsulenter

Undersøkelsen omfatter 15 skipskonsulenter med en omsetning på 625 millioner kroner i 2010 knyttet til design- og ingeniørtjenester. Enkelte av skipskonsulentene har i tillegg omsetning knyttet til videresalg av utstyrspakker, men dette er her holdt utenfor. Resultat før skatt i 2010 er på anslagsvis 133 millioner kroner, noe som gir en resultatgrad på 21,3 %. Sysselsettingen for 2010 utgjør 570 årsverk, hvorav 180 årsverk er innleid arbeidskraft.

Omsetningen knyttet til design var på 825 millioner kroner i 2009, noe som tilsier en nedgang på nesten 25 % fra fjoråret til i år. Samlet sysselsetting har vært stabil fra 2009 til i år, men det har vært en nedgang på 35 årsverk knyttet til innleid arbeidskraft og en tilsvarende økning for egne ansatte.

2.4 Leverandører av utstyr og tjenester

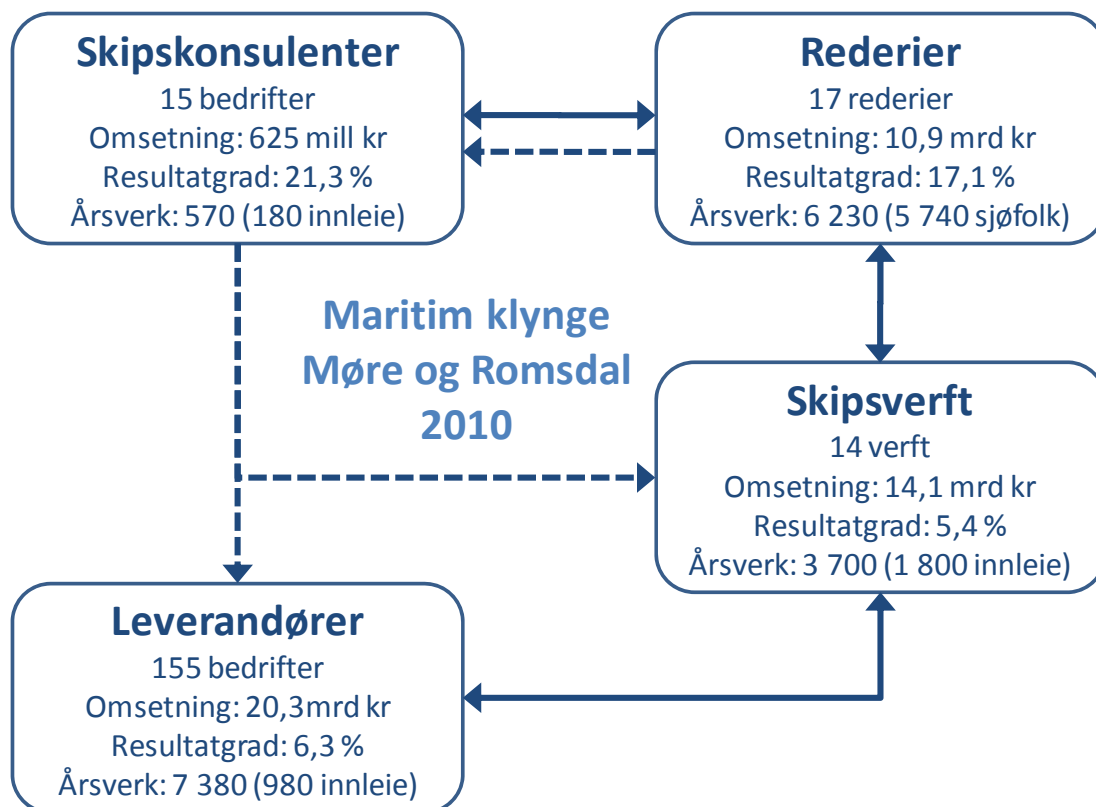
Årets undersøkelse blant leverandørbedrifter knyttet til maritim virksomhet i Møre og Romsdal tok utgangspunkt i en populasjon bestående av 155 foretak. Undersøkelsen var først og fremst rettet mot de 40 største bedriftene i fylket, samt et utvalg blant små og mellomstore foretak. Totalt ble 67 bedrifter intervjuet, og disse hadde en omsetning som utgjorde rundt 80 % av samlet omsetning i de 155 bedriftene i vår populasjon. For de øvrige bedriftene som ikke deltok i vår undersøkelse er det foretatt estimat for nøkkeltall i 2010 med basis i offisielle regnskapstall for 2009 og utvikling i de 67 bedriftene som ble intervjuet.

Samlet omsetning fra Møre og Romsdal i 2010 er estimert til 20,3 milliarder kroner. Regner man også med bedriftenes leveranser fra andre steder i Norge er den totale omsetningen på rundt 25 milliarder kroner. Resultat før skatt i 2010 er på ca 1,6 milliarder kroner, noe som gir en resultatgrad på 6,3 % basert på omsetning i hele den norske virksomheten. Sysselsetting utgjør omtrent 7 400 årsverk hvorav nesten 1 000 årsverk er knyttet til innleid arbeidskraft.

I 2009 var omsetningen fra leverandørene i Møre og Romsdal på 21,1 milliarder kroner. Dette innebærer en reduksjon i omsetning på ca 4 % fra 2009 til i år. Resultatgraden er også svekket i 2010 sammenlignet med 2009 da den var på 7,9 %. Samlet sysselsetting i 2009 var på over 8 200 årsverk, inklusive innleid arbeidskraft med nesten 1 600 årsverk. Totalt har det vært en nedgang på 10 % i samlet sysselsetting fra 2009 til i år. Nedgangen i sysselsetting blant fast ansatte er på snaut 4 %, mens reduksjonen i bruk av innleid arbeidskraft er på hele 38 %.

2.5 Den maritime næringen i Møre og Romsdal samlet sett

Figur 2.1 viser disse økonomiske nøkkeltallene og sammenhengen mellom hovedaktørene for Møre og Romsdal. De hel trukne linjene illustrerer de økonomiske strømmene mellom aktørene i klyngen. De stiplede linjene illustrerer den rolle skipskonsulentene har med å selge sine designtjenester til rederne og så hente inn verftskapasitet og utstyrsleverandører i en samlet pakke.

Figur 2.1 Beskrivelse av den maritime næringsklyngen i Møre og Romsdal 2010.

Samlet sett har den maritime næringen i Møre og Romsdal en omsetning på 46 milliarder kroner i 2010, og inkluderes havfiskeflåten blir omsetningen på 49 milliarder. I 2009 var samlet omsetning på nesten 50 milliarder kroner (52,5 milliarder hvis også havfiskeflåten inkluderes). Samlet sysselsetter den maritime næringen i Møre og Romsdal 17 900 årsverk i 2010, (nesten 20 000 årsverk inklusive havfiskeflåten). I 2009 var tilsvarende sysselsetting på 18 500 årsverk (21 000 årsverk dersom også havfiskeflåten inkluderes).

	Omsetning (mrd.kr)		Resultat før skatt (mrd.kr)		Resultatgrad (prosent)		Årsverk totalt		hvorav innleie	
	2010	2009	2010	2009	2010	2009	2010	2009	2010	2009
Verft	14,1	17,4	0,8	0,9	5,4	5,0	3667	3884	1756	1884
Rederi	10,9	10,5	1,9	3,5	17,1	33,2	6234	5845		
Design	0,6	0,8	0,1	0,2	21,3	21,7	571	575	180	215
Leverandører	20,3	21,1	1,6	2,2	6,3	7,9	7380	8236	980	1589
TOTALT	46,0	49,9	4,3	6,7	8,6	11,9	17852	18540	2916	3688

Tabell 2.2 Økonomiske nøkkeltall 2010 og 2009 for maritime næringer i Møre og Romsdal.

Ser vi på resultatutviklingen så er det særlig rederiene som opplever et stort fall i resultatgrad i år, fra 33,2 % til 17,1 %, selv om omsetningen har økt litt. Forklaringen på dette er en betydelig tilførsel av nye skip, kombinert med et betydelig fall i leieratene. Flere av rederiene rapporterer om et regnskapsmessig dårlig første halvår, men utover i 2010 har imidlertid ratenivåene bedret seg noe.

Verftene har klart å øke sin resultatgrad fra 2009 til 2010, og har i siste fase av boomen klart å hente gode økonomiske resultat i forhold til tidligere år. Vi merker oss også at designsekskapene i fylket har klart å holde både sysselsetting og resultatgrad oppe, til tross for et vesentlig fall i omsetning. Når det gjelder leverandørene så har disse i likhet med tidligere klart å kompensere fallende nykontrahering ved norske verft med salg til utlandet, men da med noe lavere resultatmargin.

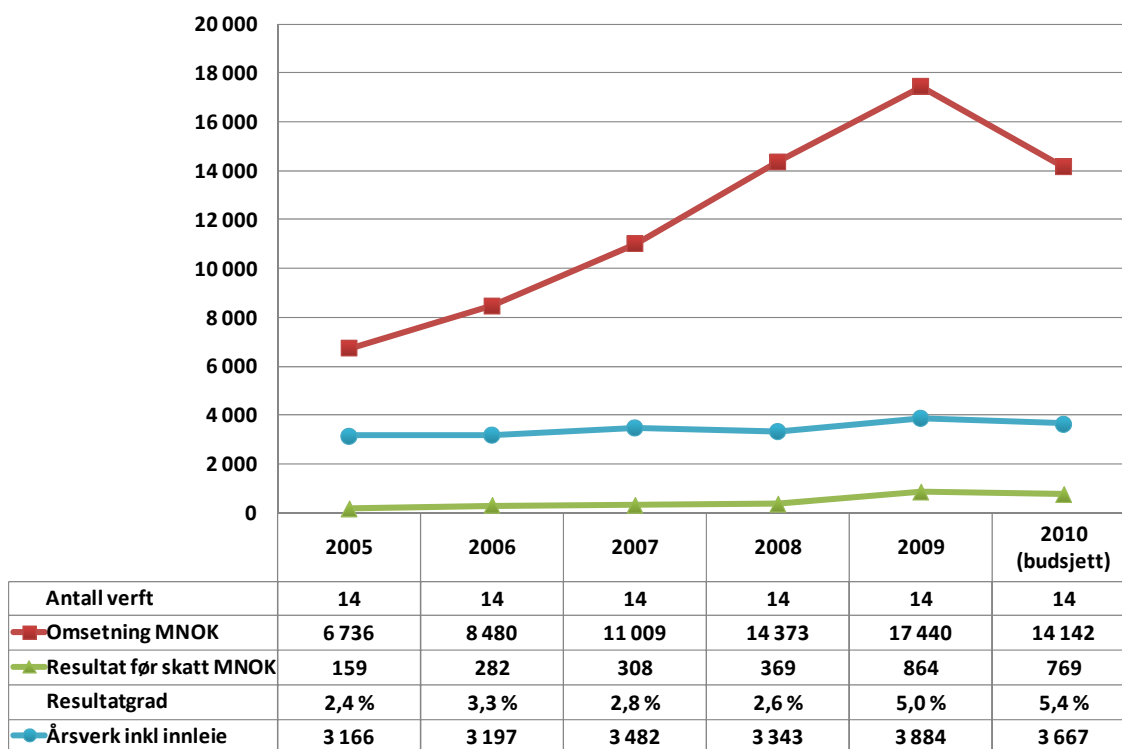
Oversikten over sysselsettingsutviklingen viser at dersom vi korrigerer for innleie så er bedriftenes basisbemanning temmelig stabil omkring 15 000 – det har den vært de siste årene. Den største plusskomponenten er det rederiene som står for, relatert til igangsetting av flere nybygg, mens både verft, designsekskap og leverandører korrigerer svingninger med endret nivå på innleie.

3 UTVIKLINGEN I ØKONOMISKE NØKKELTALL FOR MARITIM NÆRINGSKLYNGE I MØRE OG ROMSDAL

3.1 Skipsverft

Figur 3.1 viser utviklingen i økonomiske nøkkeltall for skipsverftene i Møre og Romsdal for perioden 2005-2010. Denne perioden er preget av en sterk vekst i omsetning, noe som i stor grad er relatert til det ekspansive nybyggingsprogrammet blant norske offshore service rederier. 2009 var et rekordår for verftene i Møre og Romsdal med en omsetning på drøye 17,4 milliarder kroner. Forventet omsetning for 2010 er 14,1 milliarder kroner, en nedgang på 19 % fra 2009. Årets inntekter er på nivå med 2008, men vi ser at resultatgraden samlet sett har styrket seg i de to siste årene sammenlignet med tidligere år.

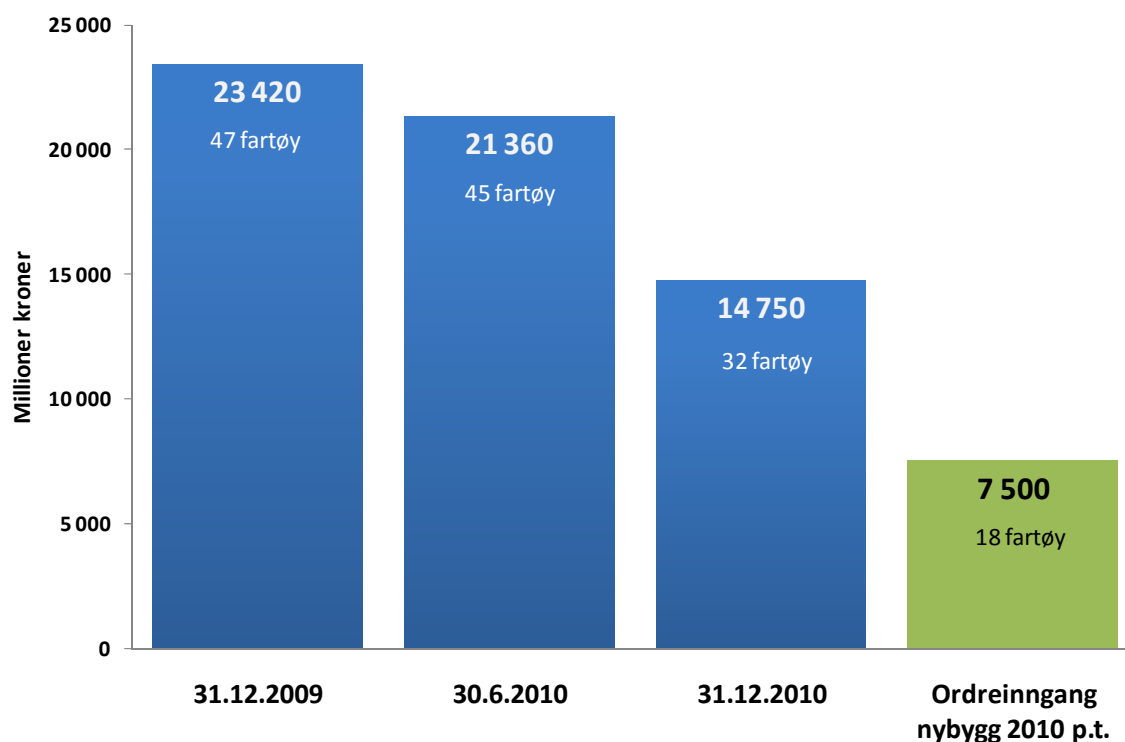
Sysselsettingen hos verftene har holdt seg rimelig stabil over tid, men med noen justeringer underveis. Økningen på bortimot 300 årsverk i 2007 var i sin helhet relatert til økt bruk av innleid arbeidskraft. I rekordåret 2009 økte sysselsettingen med 16 % (fra 2008), men denne gangen var økningen likt fordelt mellom fast ansatte og innleide. Nedgangen i aktivitet for 2010 innebærer også en reduksjon i sysselsettingen med nesten 6 % sammenlignet med fjoråret. Denne nedgangen er omtrent 60/40 fordelt mellom innleid arbeidskraft og fast ansatte.

Figur 3.1 Skipsverft i Møre og Romsdal, utvikling økonomiske nøkkeltall 2005-2010.

Ved inngangen til 2009 hadde verftene i Møre og Romsdal en ordresreserve bestående av 84 fartøy til en samlet verdi av 37,6 milliarder kroner. Ved utgangen av 2009 var denne ordresreserven krympet til 47 fartøy med en verdi på 23,4 milliarder kroner. Ordreinngangen til verftene i Møre og Romsdal i 2009 var på beskjedne 1,4 milliarder kroner fordelt på 6 fartøy. Ordresreserven for verftene vil bli ytterligere redusert til 32 fartøy ved utgangen av 2010, og disse

har en samlet kontraktsverdi på 14,8 milliarder kroner. Ordreinngangen pr. september 2010 var på 7,5 milliarder kroner fordelt på 18 fartøy. Nivået på ordreinngangen er fortsatt for lav til at det høye omsetningsnivået fra 2008-09 kan opprettholdes, men stigningen det siste halvåret er lovende.

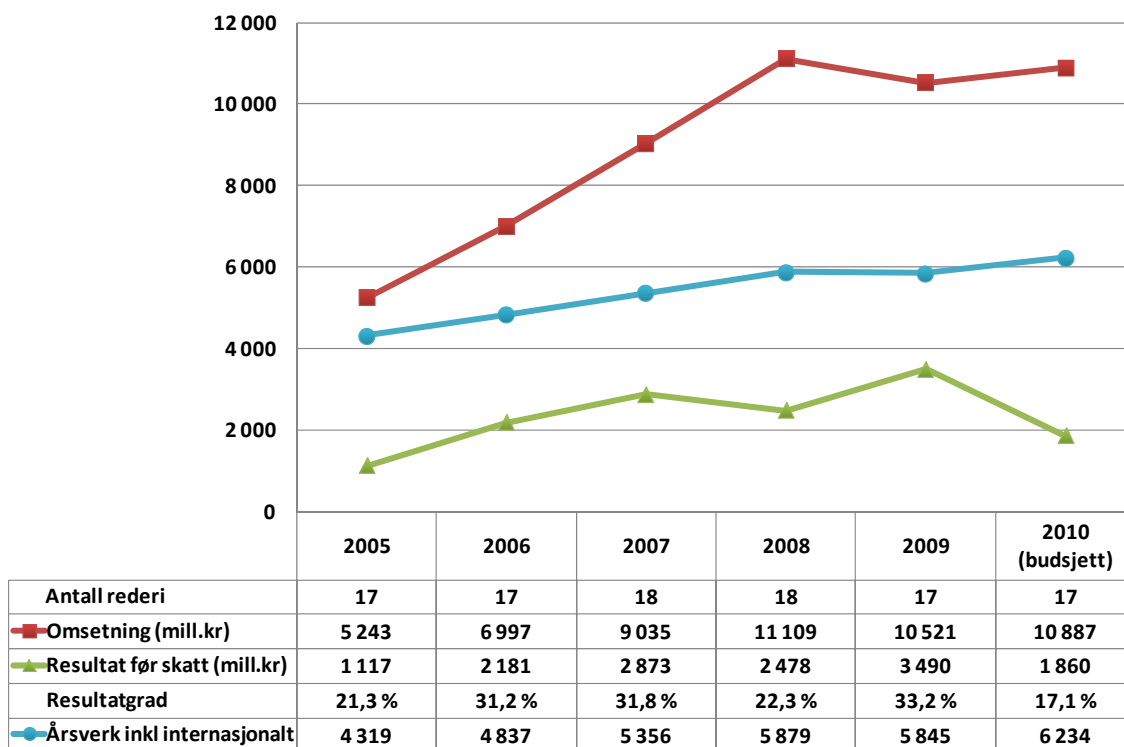

Figur 3.2 Ordreserver og ordreinngang for skipsverft i Møre og Romsdal.

3.2 Rederi

Rederiene i Møre og Romsdal hadde samlet sett en sterk økning i sine driftsinntekter fra 2005 til og med 2008. Ett rederi flyttet ut av fylket tidlig i 2009, og vi fikk en utflating av inntektsveksten fra 2008-nivå. For de 17 rederiene i fylket i dag, hvorav 13 har sin hovedvirksomhet innen offshore service, er samlet omsetning for 2010 budsjettert til 10,9 milliarder kroner. Dette er en økning på 3,5 % fra 2009. Omsetning innen offshore service utgjør 9,3 milliarder kroner i 2010. Resultatgraden for rederiene har vært jevnt over høy i hele perioden, men vi ser at for 2010 forventes en halvering av resultatgraden sammenlignet med 2009. Resultatgraden for offshore service rederiene var 36,4 % i 2009 og forventet redusert til 18,1 % i år.

Syssetningen knyttet til rederivirksomheten i Møre og Romsdal har økt jevnt og trutt siden 2005, og samlet sett syssettes 1 900 flere årsverk i dag enn i 2005. Av denne økningen er mer enn 60 % norske mannskap på fartøyene, samt administrativt ansatte på land. I dag syssetter rederiene i overkant av 6 200 årsverk, en økning på 6,7 % fra 2009 og hvor denne økningen i all hovedsak er norske sjøfolk. Av de 5 740 årsverk som blir utført av mannskap på fartøyene i 2010 er 66 % norske. Offshore service rederiene syssetter rundt 5 200 årsverk i 2010 mot 4 900 årsverk i 2009. Mannskap om bord på offshore service fartøyene er oppgitt til ca 4 800 årsverk i dag, hvorav 60 % er norske sjøfolk.

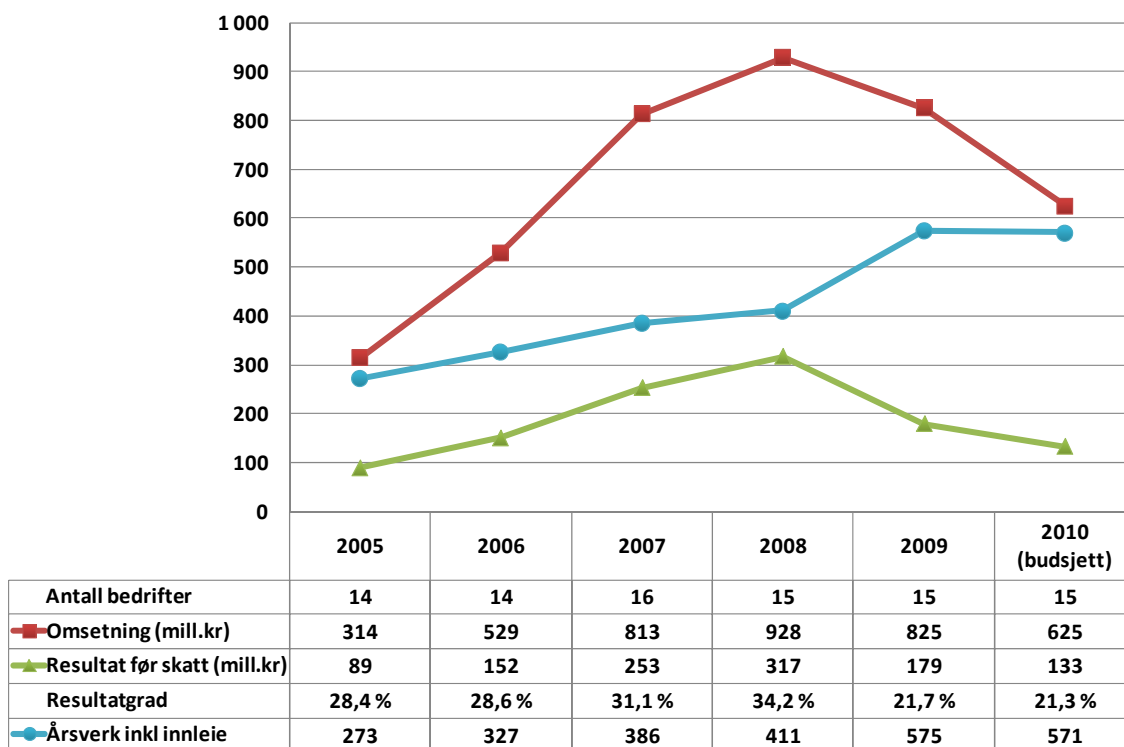
Figur 3.3 Rederi i Møre og Romsdal, utvikling i økonomiske nøkkeltall 2005-2010.

Hovedtrekkene i utviklingen av nøkkeltallene i figur 3.3 er utflating av omsetningsnivået til tross for tilførsel av mange nybygg og derav stigende sysselsetting. Utflatingen av omsetningsnivået og den dårlige resultatutviklingen relateres til ratefall i markedet.

3.3 Skipskonsulenter

Skipskonsulentene i Møre og Romsdal hadde en kraftig økning i omsetning relatert til design- og ingeniørtjenester fra 2005 til og med 2008. Inntektene i rekordåret 2008 var en tredobling sammenlignet med 2005. Omsetningen ble svekket med 11 % i 2009 og det forventes en ytterligere reduksjon på 24 % for 2010 hvor budsjetterte inntekter er på 625 millioner kroner. Resultatgraden i de to siste årene er på rundt 21 %, de laveste som er målt i perioden siden 2005.

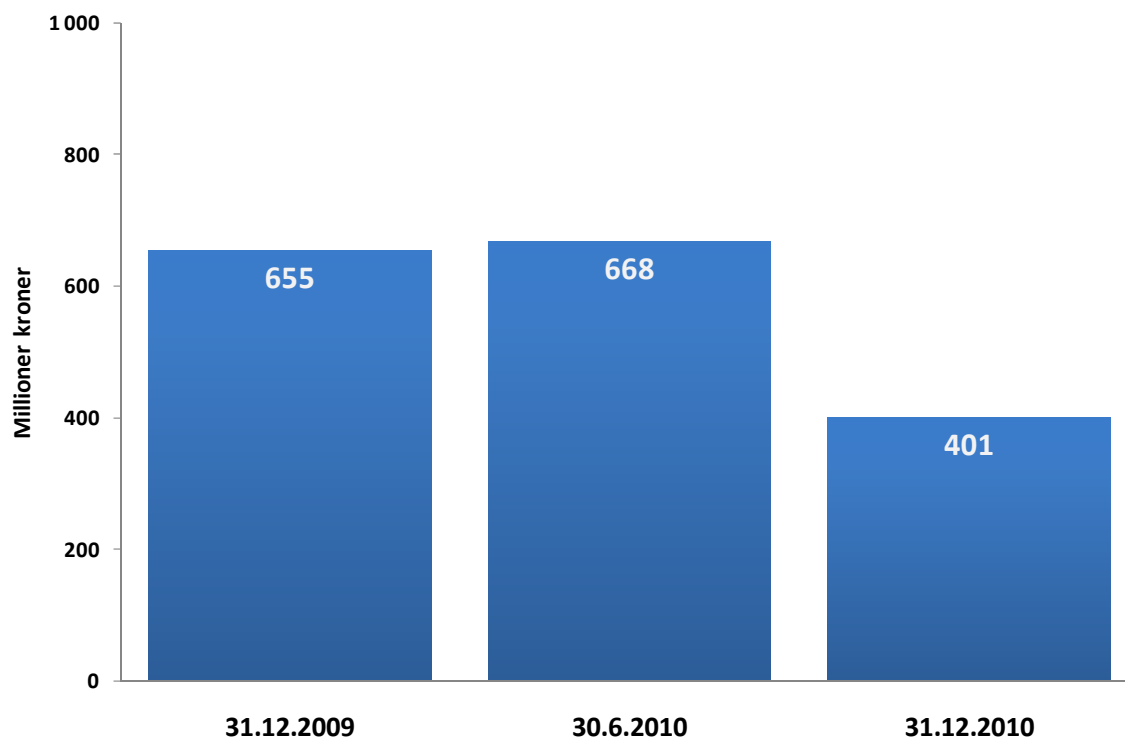
Antall utførte årsverk har steget med 300 siden 2005 og stabilisert seg på rundt 570 årsverk i 2009-10. Den største økningen i utførte årsverk fant sted i 2009 da sysselsettingen steg med rundt 40 % i forhold til foregående år, og det aller meste av denne veksten skyldtes økt bruk av innleid arbeidskraft. Innleid arbeidskraft utgjør i dag 180 årsverk, mot 215 i 2009, mens antall årsverk for fast ansatte økte fra 360 i 2009 til 390 i dag.

Figur 3.4 Skipskonsulenter i Møre og Romsdal, utvikling i økonomiske nøkkeltall 2005-2010.

Det vi merker oss i presentasjonen av nøkkeltallsutviklingen de siste par årene er at til tross for fallende omsetning så har disse selskapene klart å opprettholde sysselsettingen. I klyngesammenheng vurderes denne fagbasen på omkring 400 fast ansatte å være særdeles verdifull. Skipskonsulentene er en viktig innovasjonsdriver i samspillet mellom rederi, verft og utstyrproducenter, og har utviklet seg til å bli en solid aktør i klyngen som nå også utvider sin eksport av tjenester betydelig. Selv om resultatgraden faller kraftig de siste par årene så må vi ta med i betraktningen at fallet skjer fra et historisk høyt nivå.

Ordreservene til skipskonsulentene i Møre og Romsdal var på 655 millioner kroner ved utgangen av 2009 og forventes å bli 400 millioner ved slutten av dette året. Dette tilsvarer 2/3 av omsetningen i 2010, og for denne typen virksomhet vurderes dette som en god ordreservert.

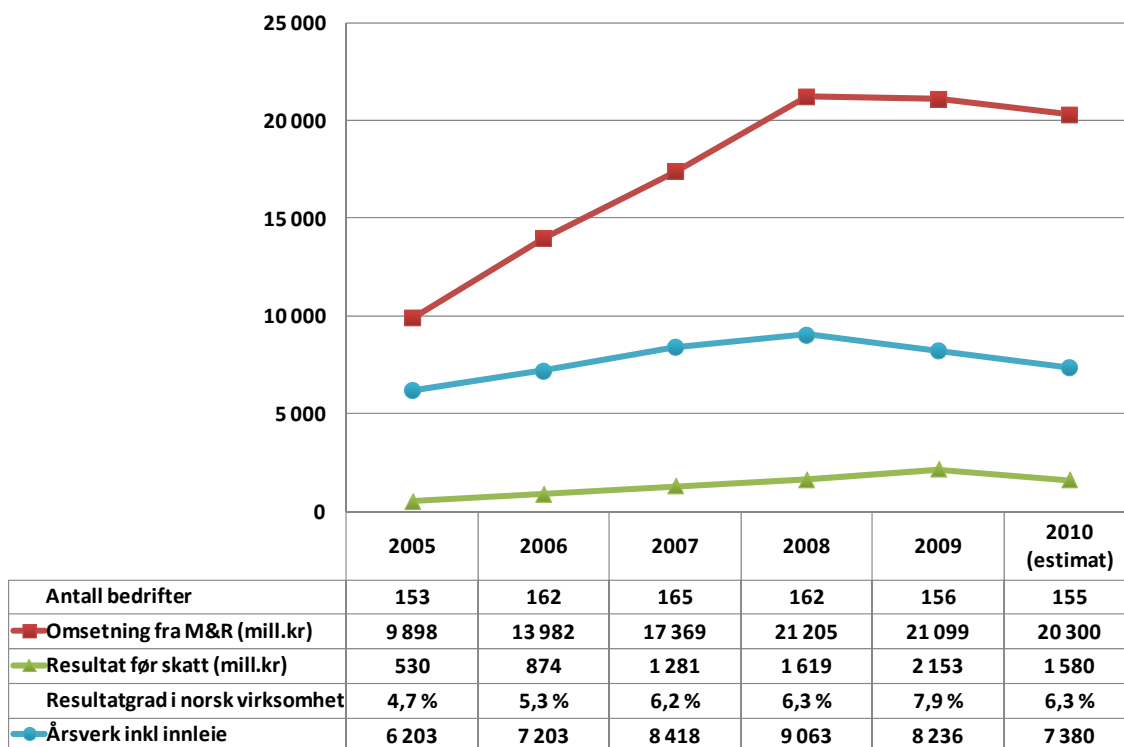

Figur 3.5 Ordreserver for skipskonsulenter i Møre og Romsdal.

3.4 Leverandører av utstyr og tjenester

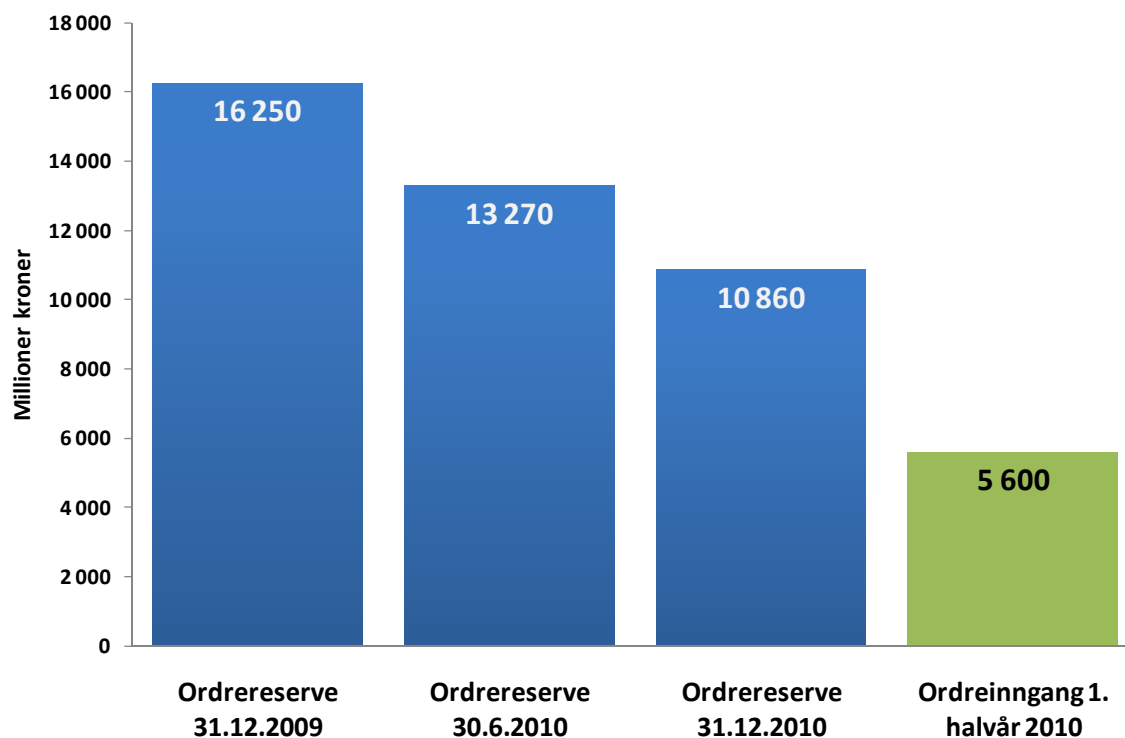
Omsetningen for leverandører av utstyr og tjenester til maritim sektor viste en sterk vekst fra 2005 og frem til og med 2008. I 2008 var leverandørenes omsetning knyttet til aktiviteten i fylket på 21,2 milliarder kroner, mer enn dobbelt så mye sammenlignet med 2005. Det har vært en svak nedgang i omsetningen de siste to årene, og estimert omsetning for 2010 er på 20,3 milliarder kroner. Dette er en nedgang på 3,8 % fra 2009. Resultatmessig hadde leverandørene samlet sett sitt beste år i 2009 med en resultatgrad på 7,9 %. For 2010 er denne anslått til 6,3 % og på nivå med årene 2007-08.

Sysselsettingen steg også jevnt frem til og med 2008 da antall utførte årsverk var over 9 000. I løpet av de siste to årene har utførte årsverk falt med nesten 19 %, og i dag sysselsetter leverandørbedriftene som inngår i vår populasjon rundt 7 400 årsverk. Denne reduksjonen på ca 1 700 årsverk siden 2008 har vært omtrent likt fordelt mellom fast ansatte og innleid arbeidskraft. I 2009 var det i hovedsak årsverk knyttet til fast ansatte som ble redusert, mens det i 2010 i større grad har vært en reduksjon i innleid arbeidskraft. Mens innleid arbeidskraft utgjorde ca 1 800 årsverk i 2008 er dette redusert til under 1 000 i dag, en nedgang på rundt 45 %. Utførte årsverk knyttet til fast ansatte var på ca 7 300 i 2008, og i dag er dette anslått til ca 6 400 årsverk, en reduksjon på 12 %.

Figur 3.6 Leverandører av utstyr og tjenester i Møre og Romsdal, utvikling i økonomiske nøkkeltall 2005-2010.

For de leverandørbedriftene som inngår i vår populasjon var ordreserven ved utgangen av 2009 på anslagsvis 16,3 milliarder kroner. Ordreserven ved utgangen av 2010 er anslått til å bli ca 10,9 milliarder kroner. Ordreinngangen for disse bedriftene i løpet av første halvår 2010 er beregnet til å være i størrelsesorden 5,6 milliarder kroner. Dette betyr at utviklingen av ordrebeholdningen så langt i 2010 ikke sikrer full beskjeftigelse i 2011, og for denne gruppen blir utviklingen av ordreinngangen i andre halvår 2010 svært avgjørende for sysselsettingssituasjonen i 2011.

Figur 3.7 Ordreserver og ordreinnngang for leverandørbedrifter i Møre og Romsdal.

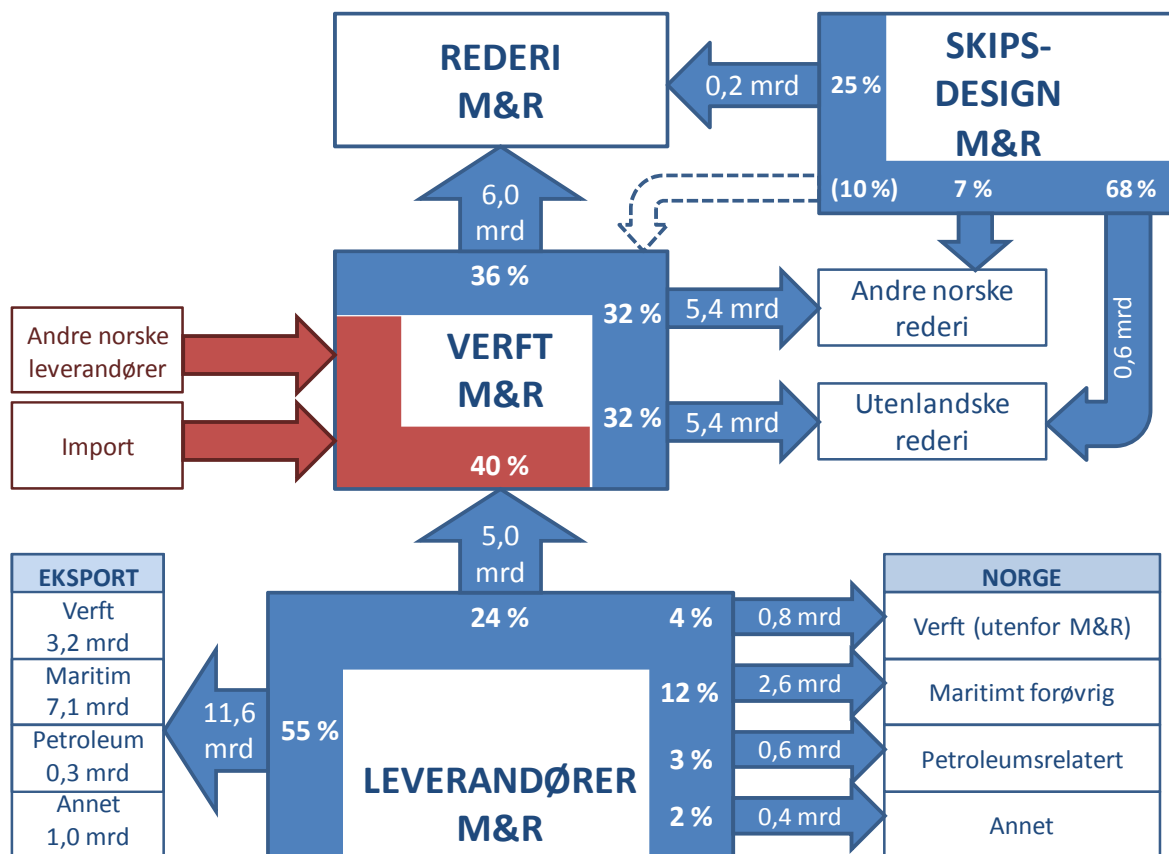
3.5 Samspillseffekter

Samspilleffektene utvikler konkurransekraften til hele den maritime næringsklyngen. Slike effekter forklares først og fremst med at når næringsklyngen overstiger “kritisk masse”, utvikles en effektiv leverandørsektor som konkurrerer, utnytter stordriftsfordeler og gir et effektivt fungerende arbeidsmarked for rekruttering av nøkkelpersonell. Det utvikles tette relasjoner mellom aktørene, og dette gir effektive informasjonsnettverk for raskere omstilling, innovativ kapasitet og læring for overlevelse i et konkurranseutsatt internasjonalt marked.

Figur 3.8 illustrerer det økonomiske samspillet i den maritime næringen i Møre og Romsdal basert på økonomiske nøkkeltall for 2009. Skipsverftenes omsetning tilknyttet nybygg utgjorde nærmere 16,8 milliarder kroner i 2009, hvorav 36 % var leveranser til rederier i eget fylke. Denne andelen var på 44 % i 2008 og 42 % i 2006. Dette indikerer at relasjonene mellom rederier og verft i Møre og Romsdal holder seg stabilt sterke. Andelen til norske rederier utenfor fylket og utenlandske rederier var begge på 32 % i 2009. Andelen nybygg til norske rederier utenfor fylket var 34 % i 2008 og 32 % i 2006. Andelen nybygg til utenlandske rederei var 21 % i 2008 og 26 % i 2006.

De skipstekniske konsulentene spiller en nøkkelrolle for utvikling av samspillseffekter. De er i et samspill mellom redere, verft og leverandører ved at de selger designtjenester til redere for deretter å velge ut verft og utstyrspakker som de konkurrerer med i en anbudsrunder til redere. Skipskonsulentene får bare betalt dersom de vinner anbudet og først da vil verftet dekke designkostnadene. De blir derved et “salgskorps” for både lokale verft og leverandører. For de 15 skipskonsulentene i Møre og Romsdal var 25 % av omsetningen i 2009 relatert til oppdrag for redere i fylket, og fordelt etter byggested ble 10 % gjennomført ved verft i fylket. Et viktig utviklingstrekk er at andelen av skipskonsulentenes oppdrag i større grad er rettet mot utenlandske redere. Skipskonsulentene i Møre og Romsdal hadde i 2006 omtrent 56 % av

omsetningen knyttet til oppdrag for rederier i fylket, mens denne andelen ble redusert til ca 25 % i både 2008 og 2009. Oppdrag for utenlandske rederier utgjorde 32 % i 2006, mens den økte til hele 57 % i 2008 og ytterligere til 68 % i 2009.

Figur 3.8 Det økonomiske samspillet i den maritime næringen i Møre og Romsdal 2009.

Leverandører av utstyr og tjenester hadde en samlet omsetning fra Møre og Romsdal på 21,1 milliarder kroner i 2009. Leveranser til skipsverft i fylket utgjorde 24 %, rundt 5 milliarder kroner, av den samlede omsetningen. For verftene i fylket var dette ca 40 % av samlet vareinnsats. Leverandørenes salg til øvrige verft i Norge utgjorde 4 % av samlet omsetning (mot 8 % i 2008) og 15 % til utenlandske verft (mot 41 % i 2008). Øvrige maritimt relaterte leveranser var på 2,6 milliarder kroner (12 %) til norske kunder og 7,1 milliarder (34 %) til utenlandske kunder. Omsetning rettet mot petroleumsrelatert virksomhet (subsea, on- og offshore anlegg) var nesten 1 milliard kroner i 2009. Samlet var eksporten fra leverandørene i Møre og Romsdal på 11,6 milliarder kroner i 2009, noe som tilsvarte 55 % av samlet omsetning. Eksportandelen i 2008 var på 49 % (10,7 milliarder kroner).

Fra figur 3.8 framgår det et svakt fall i leveranser til norske verft fra 2008 til 2009, og denne utviklingen forventes å forsterkes i 2010. Som ved tidligere fall i ordretilgangen fra norske kunder vil denne sterkt eksportrettede bedriftsgruppen satse på å kompensere fallet i hjemmemarkedet med økt eksport, og denne tendensen ser vi også denne gangen. På eksportmarkedene er det imidlertid hardere priskonkurranse, og vi må derfor forvente en reduksjon i resultatmarginen. Dette får vi dokumentert i figur 3.6 ved at leverandørbedriftene estimerer et fall i resultatgrad fra 7,9 % i 2009 til 6,3 % i 2010.

4 MARKEDSUTSIKTER FOR 2011 OG FINANSKRISENS INNVIRKNING PÅ BEDRIFTENE

I tillegg til økonomiske nøkkeltall og sysselsetting ble bedriftene i årets spørreundersøkelse bedt om å vurdere markedsutsikter for 2011 og finanskrisens innvirkning på bedriften. I dette kapitlet presenteres resultatene fra disse momentene for de fire næringene innenfor den maritime klyngen i Møre og Romsdal.

4.1 Markedsutsikter for 2011

4.1.1 Skipsverft

Skipsverftene i fylket ble bedt om å vurdere markedsutsiktene for 2011 fordelt på mulige kontrakter fra rederi i Møre og Romsdal, fra andre deler av landet og fra utlandet. Resultatene er presentert i tabell 4.1. I gjennomsnitt synes verftene å være nøkterne optimister for 2011 når det gjelder potensielle kontrakter fra Norge, mens de anser mulighetene for kontrakter fra utlandet som tilnærmet uendret fra dagens situasjon.

	Kontrakter fra Møre og Romsdal	Andre kontrakter fra Norge	Kontrakter fra utlandet
-3 Svært dårlige	0 %	0 %	0 %
-2	13 %	0 %	13 %
-1	0 %	0 %	25 %
0 Uendret	25 %	25 %	38 %
+1	38 %	38 %	25 %
+2	25 %	38 %	0 %
+3 Svært gode	0 %	0 %	0 %
Snitt	0,6	1,1	-0,3

Tabell 4.1 Skipsverft i Møre og Romsdal, markedsutsikter for 2011.

4.1.2 Rederi

Offshore service rederiene i Møre og Romsdal ble bedt om å vurdere utsiktene for spotmarkedet både i Nordsjøen og globalt for ulike typer fartøy. Tabell 4.2 viser at rederiene er nøkterne optimister med hensyn til utviklingen i spotmarkedene både i Nordsjøen og globalt for supply og ankerhåndtering. For andre typer fartøy er oppfatningen at markedene vil være tilnærmet uendret i forhold til dagens situasjon.

	NORDSJØEN			GLOBALE MARKEDER		
	PSV	AHTS	Andre fartøy	PSV	AHTS	Andre fartøy
-3 Svært dårlige	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %
-2	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %
-1	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	13 %
0 Uendret	29 %	29 %	75 %	33 %	33 %	63 %
+1	43 %	57 %	13 %	33 %	50 %	13 %
+2	29 %	14 %	13 %	33 %	17 %	13 %
+3 Svært gode	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %
Snitt	1,0	0,9	0,4	1,0	0,8	0,3

Tabell 4.2 Rederier i Møre og Romsdal, utsikter for 2011 i spotmarkedet for offshore service.

4.1.3 Skipskonsulenter

Skipskonsulentene i Møre og Romsdal er i gjennomsnitt svakt optimistiske med hensyn til nye kontrakter i 2011 fra rederier fylket og Norge for øvrig. Optimismen er noe høyere for utsikter til nye kontrakter fra utlandet, og det er også her at skipskonsulentene i dag har sitt største marked.

	Kontrakter fra Møre og Romsdal	Andre kontrakter fra Norge	Kontrakter fra utlandet
-3 Svært dårlige	0 %	0 %	0 %
-2	0 %	0 %	0 %
-1	10 %	0 %	0 %
0 Uendret	40 %	50 %	20 %
+1	40 %	40 %	20 %
+2	0 %	10 %	50 %
+3 Svært gode	10 %	0 %	10 %
Snitt	0,6	0,6	1,5

Tabell 4.3 Skipskonsulenter i Møre og Romsdal, markedsutsikter for 2011.

4.1.4 Leverandører av utstyr og tjenester

Leverandørsektoren i Møre og Romsdal anser i snitt markedsutsiktene for 2011 som tilnærmet uendret i forhold til dagens situasjon.

	Kontrakter fra Møre og Romsdal	Andre kontrakter fra Norge	Kontrakter fra utlandet
-3 Svært dårlige	5 %	8 %	6 %
-2	12 %	14 %	8 %
-1	21 %	8 %	6 %
0 Uendret	33 %	35 %	44 %
+1	17 %	27 %	18 %
+2	12 %	8 %	16 %
+3 Svært gode	0 %	2 %	2 %
Snitt	-0,2	-0,1	0,1

Tabell 4.4 Leverandører i Møre og Romsdal, markedsutsikter for 2011.

4.2 Finanskrisens innvirkning på bedriftene

4.2.1 Skipsverft

Skipsverftene ble også bedt om å vurdere finanskrisens innvirkning på fire faktorer på en skala fra 1 "Liten grad" til 7 "Stor grad", som vist i tabell 4.5. Det er stor spredning i svarene, men i gjennomsnitt synes priskonkurranse i forhold til nye ordrer å ha vært den mest betydningsfulle virkningen av finanskrisen.

	Økt risikopremie på lånebetingelser	Byggelåns- finansiering	Priskonkurranse nye ordrer	Ordretørke
1 Liten grad	25 %	25 %	0 %	25 %
2	0 %	13 %	0 %	13 %
3	13 %	13 %	25 %	0 %
4	13 %	13 %	13 %	0 %
5	25 %	25 %	38 %	13 %
6	13 %	13 %	25 %	50 %
7 Stor grad	13 %	0 %	0 %	0 %
Snitt	4,0	3,4	4,6	4,1

Tabell 4.5 Skipsverft i Møre og Romsdal, finanskrisens innvirkning.

4.2.2 Rederi

For rederiene i fylket synes det klart at finanskrisen har hatt størst innvirkning på risikopremie knyttet til lånebetingelser og høyere krav til egenkapital.

	Økt risikopremie på lånebetingelser	Kortere nedbetalingstid på lån	Problem med konvertering av obligasjonslån	Høyere krav til egenkapital
1 Liten grad	7 %	50 %	62 %	21 %
2	21 %	14 %	15 %	7 %
3	7 %	14 %	0 %	7 %
4	7 %	14 %	23 %	29 %
5	36 %	7 %	0 %	0 %
6	7 %	0 %	0 %	14 %
7 Stor grad	14 %	0 %	0 %	21 %
Snitt	4,2	2,1	1,8	4,1

Tabell 4.6 Rederi i Møre og Romsdal, finanskrisens innvirkning.

4.2.3 Skipskonsulenter

For skipskonsulentene i Møre og Romsdal er virkningene av finanskrisen i større grad knyttet til priskonkurranse på nye ordrer og ordretørke generelt. Finanskrisen har i mindre grad ført til kansellering av ordrer og økonomiske tap på grunn av misligholdte kontrakter.

	Økt risiko-premie på låne-betingelser	Kansellering av ordrer	Pris-konkurranse på nye ordrer	Økonomiske tap pga mislighold av kontrakter	Ordretørke
1 Liten grad	60 %	50 %	0 %	30 %	20 %
2	0 %	20 %	10 %	30 %	0 %
3	20 %	10 %	30 %	30 %	30 %
4	0 %	10 %	0 %	0 %	20 %
5	20 %	0 %	40 %	10 %	0 %
6	0 %	0 %	10 %	0 %	20 %
7 Stor grad	0 %	10 %	10 %	0 %	10 %
Snitt	2,2	2,3	4,4	2,3	3,8

Tabell 4.7 Skipskonsulenter i Møre og Romsdal, finanskrisens innvirkning.

4.2.4 Leverandører av utstyr og tjenester

I likhet med skipskonsulentene har finanskrisen hatt størst innvirkning på leverandørene i form av priskonkurranse på nye ordrer og ordretørke generelt.

	Økt risiko- premie på låne- betingelser	Kansellering av ordrer	Pris- konkurranse på nye ordrer	Økonomiske tap pga mislighold av kontrakter	Ordretørke
1 Liten grad	67 %	30 %	14 %	48 %	11 %
2	13 %	23 %	12 %	26 %	15 %
3	9 %	15 %	18 %	15 %	23 %
4	3 %	11 %	15 %	6 %	11 %
5	3 %	6 %	18 %	2 %	9 %
6	3 %	5 %	9 %	2 %	14 %
7 Stor grad	2 %	11 %	14 %	2 %	18 %
Snitt	1,8	3,0	3,9	2,0	4,1

Tabell 4.8 Leverandører i Møre og Romsdal, finanskrisens innvirkning

4.3 Kapasitetssituasjon

Skipskonsulentene og leverandørsektoren i Møre og Romsdal ble også forespurt om å angi dagens situasjon med hensyn til kapasitetsutnyttelse og permitteringer. 8 av 10 skipskonsulenter angir at de har full kapasitetsutnyttelse i dag. Ingen har pr i dag permitterte ansatte, men en av konsulentene forventer permitteringer fremover. Blant leverandørbedriftene er det 45 % som opplyser at de har full kapasitetsutnyttelse i dag, 24 % av bedriftene har permitterte ansatte i dag, og 28 % av bedriftene forventer permitteringer i tiden fremover.

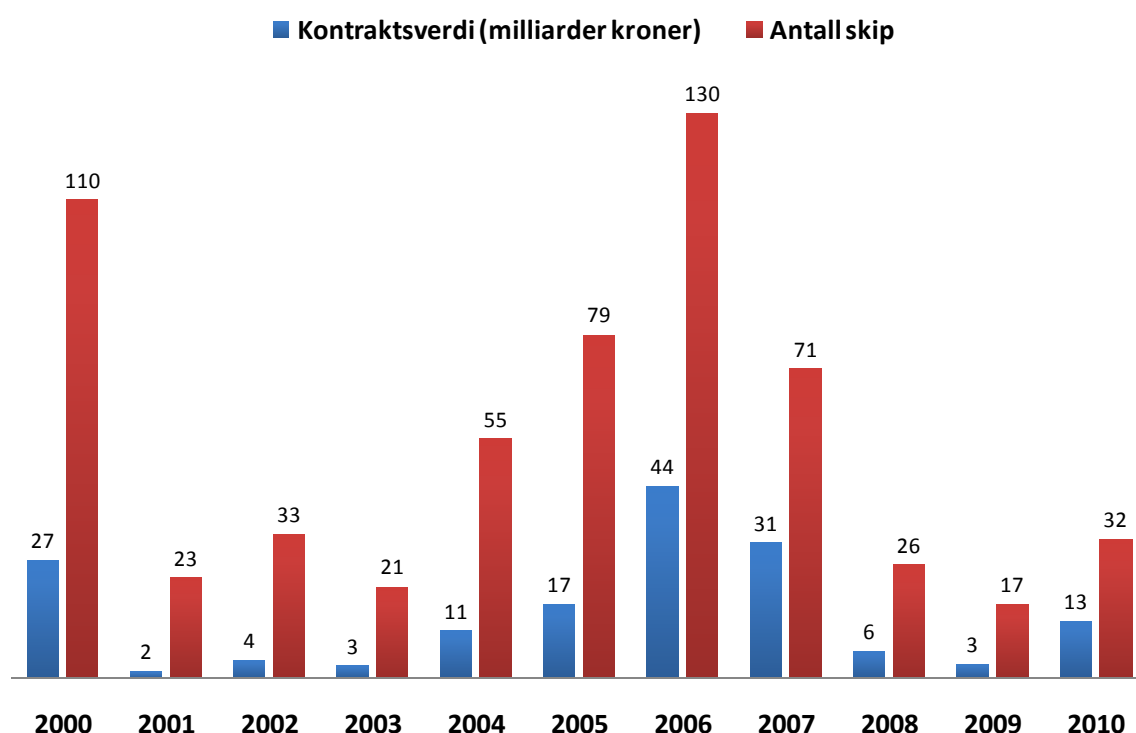
	Skipskonsulenter		Leverandører	
	Ja	Nei	Ja	Nei
Full kapasitetsutnyttelse i dag	80 %	20 %	45 %	55 %
Permitterte ansatte i dag	0 %	100 %	24 %	76 %
Forventer permitteringer fremover	10 %	90 %	28 %	72 %

Tabell 4.9 Kapasitetssituasjon for skipskonsulenter og leverandører av utstyr og tjenester i Møre og Romsdal.

5 UTSIKTER FOR DEN MARITIME KLYNGEN I MØRE OG ROMSDAL

5.1 Perspektiver framover

Gjennom 2010 har både verft og leverandører opplevd at ordreinngangen tar seg opp igjen, men ennå ikke til et nivå tilsvarende det næringen har hatt de siste årene. Hovedspørsmålet blir om denne oppadgående trenden vedvarer inn i 2011. I så fall kan næringen betrakte nedgangsperioden i 2008 og -09 som passert. Figur 5.1 viser ordreinngangen for norske verft siden 2000, og Møre og Romsdal følger stort sett samme utviklingstrend.

Figur 5.1 Ordreinngang for norske skipsverft (kilde: Maritim Bransjeforening, Norsk Industri).

Den viktigste driveren for nykontrahering blir naturlig nok utviklingen i de forskjellige rederimarkedene, kombinert med rederienes tilgang på egenkapital og finansieringsbetingelser. Rederiene har selv signalisert nøktern optimisme for de fleste markedene, og med gradvis bedre finansieringsvilkår bør den positive trenden kunne videreføres. De norske bankene styrker seg, og det vi kan omtale som finanskrisen er over.

Offshore servicerederiene, som utgjør tyngden av rederivirksomheten i Møre og Romsdal, betrakter naturlig nok oljeprisen og oljeselskapenes investeringsplaner som de viktigste parametrene for markedsvurdering. Dagens oljepris, samt forventningene til oljeprisens utvikling fremover, bestemmer oljeselskapenes investeringsnivå. Det mest sannsynlige scenario er priser mellom \$70 og \$90 for 2011 og stigende til over \$100 i 2015. Oljeselskapenes investeringsplaner for 2010 og 2011 viser vekst på opp mot 10 %, og for norsk sokkel har SSB beregnet en total investeringsramme på 140 mrd kr i år og 149 mrd neste år.

De globale markedene er i positiv utvikling, med Brasil som den mest offensive nasjonen, og ettervirkningene etter oljeutslippet i Mexicogulften kan gå i favør av norske offshorerederi, som

har lagt stor vekt på sikkerhet og HMS ved utvikling av sine skip. Summen av dette blir at den maritime klyngen i Møre og Romsdal ser ut til å være godt posisjonert i forhold til et stigende marked.

Under boomen er det imidlertid utviklet en stor ny skipsbyggingskapasitet i mange land, som også etter hvert har lært seg å bygge "vår" type tonnasje. Den nye utfordringen kan dermed bli stor kostnadmessig konkurranse knyttet til overkapasitet på skipsproduksjon.

5.2 Kvalitetskonkurranse

Helt siden undersøkelsen i 2004 har vi dokumentert at offshorerederier i Møre og Romsdal har orientert seg mot globale markeder og satset på avanserte skip for arbeid i dype farvann. Ulykken i Mexicogulfen i april i år skjedde i en oljebrønn på 1 500 meters havdyp, og flere norske rederi var involvert i aksjonen for å få kontroll over utslippet. Ulykken har ført til økt fokus på sikkerhet ved olje- og gassutvinning, og vi må forvente stadig økende HMS-krav til deltakerne. Vi forventer at dette vil medføre en viss endring i konkurranseformen – mot en mer monopolistisk konkurranse, eller kvalitetskonkurranse - der oljeselskapene vil legge økende vekt på at leverandørene av tjenester er solide firma med topp kvalitet både på utstyr/skip og leverte tjenester.

Denne dreiningen vil normalt også medføre strengere krav til flåten som tilbyr tjenester, slik at de eldste fartøyene fortrenses til mindre krevende segment, går i opplagsbøylene eller til opphugging.

Hovedspørsmålet fremover blir dermed: *Når* vil dagens sterke priskonkurranse i marked med overkapasitet gli over i økt betalingsvillighet for tjenester med best kvalitet, slik at våre rederi i økende grad kan høste av sin satsing på *high end*-segmentet?

6 KONKLUSJONER

For de maritime næringene i Møre og Romsdal blir 2010 et rimelig godt år økonomisk. Samlet omsetning reduseres med ca 5 %, fra 52,5 mrd kr i 2009 til i underkant av 50 mrd kr i 2010 hvis vi regner med havfiskeflåten. Resultatmarginen er redusert fra 11,9 % til 8,6 % samlet sett, og det er rederiene som har hatt det største fallet i lønnsomhet. Tatt i betraktning den positive markedsutviklingen og en stigende ordreinngang kan vi imidlertid forvente at det svake fallet vi har sett i samlet omsetning de to siste årene vil flate ut i 2011.

Samlet sysselsetting utgjør ca 15 000 fast ansatte – et tall som har vært stabilt i flere år. Variasjoner i aktivitetsnivå blir håndtert ved midlertidig innleie, og i 2010 har antall innleide årsverk falt fra 3 700 til 2 900 samlet sett. Denne reduksjonen i antall innleide er det stort sett leverandørene som står for.

Ordreservene er for lave til å sikre full kapasitetsutnyttelse i 2011, men fortsetter trenden som hittil i år blir 2011 rimelig godt for designsekskapene og de fleste verftene, mens så mange som 28 % av leverandørbedriftene forventer å måtte permittere ansatte i 2011.

Samspeilet mellom de forskjellige bedriftskategoriene innenfor maritime næringer i Møre og Romsdal er like sterkt som før, men med en liten dreining for leverandørene sin del fra leveranser til lokale og nasjonale verft til mer eksport. Fallet i ordreinngang fra norske verftskunder i 2008 og -09 er kompensert ved at eksportandelen er økt fra 50 til 55 %, og denne andelen forventes å øke ytterligere i løpet av 2010.

Høye oljepriser og aktivitetsnivå globalt gir gode utsikter – spesielt for segmentet ”dype farvann” – og bedriftene i vår maritime klynge er godt posisjonert i forhold til den økende kvalitetskonkurransen vi registrerer.

Gjennom boomen som kulminerte og avtok gjennom finanskrisen registrerte vi stor økning i verftskapasiteten internasjonalt – spesielt i Kina. Utfordringen fremover blir overkapasiteten i bransjen globalt, og den norske kostnadmessige konkurranseevnen vil bli satt på prøve igjen.

7 REFERANSER

Hervik, A., Oterhals, O., Bergem, B. G. og Johannessen, G. (2009) *Status for maritime næringer gjennom finanskrisen*. Møreforskning Molde (R0905).

PUBLIKASJONER AV FORSKERE TILKNYTTET HØGSKOLEN I MOLDE OG MØREFORSKING MOLDE AS

www.himolde.no – www.mfm.no

2008 - 2010

Publikasjoner utgitt av høgskolen og Møreforskning kan kjøpes/lånes fra
Høgskolen i Molde, biblioteket, Postboks 2110, 6402 MOLDE.
Tlf.: 71 21 41 61, fax: 71 21 41 60, epost: biblioteket@himolde.no

NASJONAL/NORDISK PUBLISERING

Egen rapportserie

Hervik, Arild; Oterhals, Oddmund; Bjørn G. Bergem og Johannessen, Gøran (2010): *Status for maritime næringer i Møre og Romsdal 2010. Lysere ordresituasjon med utflating av aktivitetsnivået*. Rapport / Møreforskning Molde AS nr. 1011. Molde: Møreforskning Molde AS. 28 s. Pris: 50,-

Oterhals, Oddmund (2010): *Samseiling i Bodøregionen. Pilotprosjekt for utprøving av rederisamarbeid*. Rapport / Møreforskning Molde AS nr. 1010. Molde: Møreforskning Molde AS. 24 s. Pris: 50,-

Hjelle, Harald M. (2010): *FIESTA-skolen. Etterutdanning tett på egen verdikjede*. Rapport/Møreforskning Molde AS nr. 1009. Molde: Møreforskning Molde AS. 25, 91, [7] s. Pris: 150,-

Halpern, Nigel and Bråthen, Svein (2010): *Catalytic impact of airports in Norway*. Rapport/Møreforskning Molde AS nr. 1008. Molde: Møreforskning Molde AS. 112 s. Pris: 150,-

Oterhals, Oddmund; Hervik, Arild; Tobro, Roar og Bræin, Lasse (2010): *Markedskarakteristika og logistikkutfordringer ved offshore vindkraftutbygging*. Rapport/Møreforskning Molde AS nr. 1007. Molde: Møreforskning Molde AS. 35 s. Pris: 50,-

Merkert, Rico and Pagliari, Romano (Cranfield University); Odeck, James; Bråthen, Svein; Halpern, Nigel and Husdal, Jan (2010): *Benchmarking Avinor's Efficiency – a Prestudy*. Report / Møreforskning Molde AS no 1006. Molde: Møreforskning Molde AS. 74 p. Price: 100,-

Hervik, Arild; Bræin, Lasse og Bergem, Bjørn (2010): *Resultatmåling av brukerstyrt forskning 2008*. Rapport / Møreforskning Molde AS nr. 1005. Molde: Møreforskning Molde AS. 145 s. Pris: 150,-

Oterhals, Oddmund; Hervik, Arild; Øksenvåg, Jan Erik (Kontali Analyse) og Johannessen, Gøran (2010): *Verdiskaping og samspill i marine næringer på Nordmøre*. Rapport / Møreforskning Molde AS nr. 1004. Molde: Møreforskning Molde AS. 35 s. Pris: 50,-

Oterhals, Oddmund (2010): *Odim Abas. Verdikjedebeskrivelse og styringsmodell for prosjektgjennomføring*. Rapport / Møreforskning Molde AS nr. 1003. Molde: Møreforskning Molde AS. 38 s. KONFIDENSIELL.

Johannessen, Gøran; Hervik, Arild (2010): *Inntektsoverføringsmodell for lokale bil- og båtruter*. Rapport / Møreforskning Molde AS nr. 1002. Molde: Møreforskning Molde AS. 74 s. Pris: 100,-

Bråthen, Svein; Husdal, Jan (2010): *Fjerning av terreng hindre ved Kirkenes lufthavn, Høybukta. Samfunnsøkonomisk analyse*. Rapport / Møreforskning Molde AS nr. 1001. Molde: Møreforskning Molde AS. 53 s. Pris: 100,-

Husdal, Jan; Bråthen, Svein (2009): *Virkninger i framføringsusikkerhet i distriktstransporter*. Rapport / Møreforskning Molde AS nr. 0906. Molde: Møreforskning Molde AS. 61 s. Pris: 100,-

Hervik, Arild; Oterhals, Oddmund; Bergem, Bjørn G. og Johannessen, Gøran (2009): *Status for maritime næringer gjennom finanskrisen*. Rapport / Møreforskning Molde AS nr. 0905. Molde: Møreforskning Molde AS. 64 s. Pris: 100,-.

Bremnes, Helge; Sandsmark, Maria (2009): *A theoretical analysis of auctions for reserve assignments in power markets*. Rapport / Møreforskning Molde AS nr. 0904. KONFIDENSIELL. Molde: Møreforskning Molde AS. 44 s

Bråthen, Svein; Husdal, Jan (2009): *Samfunnsøkonomisk analyse av Terminal 2 på Oslo lufthavn Gardermoen*. Rapport / Møreforskning Molde AS nr. 0903. KONFIDENSIELL. Molde: Møreforskning Molde AS. 19 s.

Oterhals, Oddmund; Johannessen, Gøran (2009): *Møbelbransjens klyngeanalyse – et delprosjekt under Innovasjon Møbel*. Rapport / Møreforskning Molde AS nr. 0902. Molde: Møreforskning Molde AS. 51 s. Pris: 100,-

Hervik, Arild; Bræin, Lasse; Bremnes, Helge; Bergem, Bjørn G. (2009): *Resultatmåling av brukerstyrt forskning 2007*. Rapport / Møreforskning Molde AS nr. 0901. Molde: Møreforskning Molde AS. 128 s. Pris: 150,-

Bræin, Lasse; Bråthen, Svein; Hervik, Arild (2008): *Vannkraft og laks i Aura : et samfunnsøkonomisk perspektiv på reetablering av laks i Aura*. Rapport / Møreforskning Molde AS nr. 0812. Molde: Møreforskning Molde AS. 36 s. Pris: 50,-

Jansson, Kjell B. (2008): *Analyser av konsekvenser av nytt takstsystem for Oslo og Akershus*. Rapport / Møreforskning Molde AS nr. 0811. Molde: Møreforskning Molde AS. 119 s. Pris: 150,-

Sunde, Øyvind; Husdal, Jan; Bråthen, Svein (2008): *Anbud i fylkeskommunale båtruter : vurdering av dagens praksis og forslag til endringer*. Rapport / Møreforskning Molde AS nr. 0810. Molde: Møreforskning Molde AS. 88 s. Pris: 100,-

Sandsmark, Maria; Hervik, Arild (2008): *Investeringer i kraftmarkedet : muligheter og utfordringer for Midt-Norge*. Rapport / Møreforskning Molde AS nr. 0809. Molde: Møreforskning Molde AS. 30 s. Pris: 50,-

Bremnes, Helge; Hervik, Arild; Sandsmark, Maria (2008): *Fremveksten av petroleumsrelatert virksomhet i Midt-Norge*. Rapport / Møreforskning Molde AS nr. 0807. Molde: Møreforskning Molde AS. 43 s. Pris: 50,-

Rekdal, Jens; Larsen, Odd I. (2008): *RTM23+. Regional modell for Oslo-området : dokumentasjon av utviklingsarbeid og teknisk innføring i anvendelse*. Rapport / Møreforskning Molde AS nr. 0806. Molde: Møreforskning Molde AS. 85 s. Pris: 100,-

Larsen, Odd I., Odeck, James; Kjerkeite, Anne (2008): *The economic impact of enforcing axle load regulation : the case of Zambia*. Rapport / Møreforskning Molde AS nr. 0805. Molde: Møreforskning Molde AS. 47 s. Pris: 50,-

Jákupsstovu, Beinta í; Kjersem, Eli; Molka-Danielsen, Judith (2008): *Kommunedemokrati på nett : en evaluering av e-demokratiprojektet d:mo Molde*. Rapport / Møreforskning Molde AS nr. 0804. Molde: Møreforskning Molde AS. 115 s. Pris: 150,-

Berge, Dag Magne; Gjerde, Ingunn; Rønhovde, Lars; Aarseth, Turid (2008): *Når nasjonale oppgaver løses regionalt : om Kystverkets desentraliserte organisasjonsform*. Rapport / Møreforskning Molde AS nr. 0803. Molde: Møreforskning Molde AS. 102 s. Pris: 150,-

Østby, May; Brask, Ole David (2008): *Ambisjonsgrupper i vernepleierutdanningen*. Rapport / Møreforskning Molde AS nr. 0802. Molde: Møreforskning Molde AS. 73 s. Pris: 100,-

Bråthen, Svein; Husdal, Jan; Rekdal, Jens (2008): *Samfunnsøkonomisk verdi av rassikring*. Rapport / Møreforskning Molde AS nr. 0801. Molde: Møreforskning Molde AS. 59 s. Pris: 100,-

ARBEIDSRAPPORTER / WORKING REPORTS

Dugnas, Karolis og Oterhals, Oddmund (2010): *Vareflyt og lageroptimalisering i Stokke AS*. Arbeidsrapport / Møreforskning Molde AS nr. M 1003. KONFIDENSIELL. Molde: Møreforskning Molde AS. 52 s.

Hervik, Arild og Bræin, Lasse (2010): *En empirisk tilnærming til kvantifisering av eksterne virkninger fra FoU-investeringer* Arbeidsrapport / Møreforskning Molde AS nr. M 1002. Molde: Møreforskning Molde AS. 59 s. Pris: 100,-

Bjarnar, Ove; Haugen, Kjetil; Hervik, Arild; Olstad, Asmund, Oterhals, Oddmund ; Risnes, Martin (2010): *Nyskaping og næringsutvikling i næringslivet i Møre og Romsdal. Sluttrapport.* Arbeidsrapport / Møreforskning Molde AS nr. M 1001. Molde: Møreforskning Molde AS. 15 s. Pris: 50,-

Ciobanu, Cristina og Oterhals, Oddmund (2009): *NyFrakt - Rammevilkår for sjøtransport. Sammenligning med rammevilkår for veg- og jernbanetransport.* Arbeidsrapport / Møreforskning Molde AS nr. M 0906. Molde: Møreforskning Molde AS. 60 s. Pris: 100,-

Jørgensen, Else (red.) (2009): *De hjelpetrengende gamles verden – om å forstå.* Arbeidsrapport / Møreforskning Molde AS nr. M 0905. Molde: Møreforskning Molde AS. 68 s.

Oterhals, Oddmund; Oppen, Johan; Ciobanu, Cristina (2009): *Ny logistikk-løsning for NorStone. Forprosjektrapport.* Arbeidsrapport / Møreforskning Molde AS nr. M 0904. KONFIDENSIELL. Molde: Møreforskning Molde AS. 19 s.

Dugnas, Karolis; Oterhals, Oddmund (2009): *Logistikk som forretningselement for TerTech : kartlegging og integrering av logistikkprosesser.* Arbeidsrapport / Møreforskning Molde AS nr. M 0903. KONFIDENSIELL. Molde: Møreforskning Molde AS. 29 s.

Nilsen, Jan Erik; Oterhals, Oddmund (2009): *NyFrakt : havner og varestrømmer.* Arbeidsrapport / Møreforskning Molde AS nr. M 0902. Molde: Møreforskning Molde AS. 65 s. Pris: 100,-

Oterhals, Oddmund; Dugnas, Karolis; Netter, Jan Erik Nilsen (2009): *NyFrakt : analyse av kystfrakteflåten : flåteutvikling – utnyttelsesgrad – forbedringsmuligheter.* Arbeidsrapport / Møreforskning Molde AS nr. M 0901. Molde: Møreforskning Molde AS. 22 s. Pris: 50,-

Hervik, Arild; Oterhals, Oddmund; Bergem, Bjørn; Liu, Xiaohuan (2008): *Status for petroleumsrelatert virksomhet i Kristiansundsregionen : sterk vekst og mer komplett tjenestetilbud.* Arbeidsrapport / Møreforskning Molde AS, nr. M 0804. Molde: Møreforskning Molde AS. 62 s. Pris: 100,-

Aas, Bjørnar; Dugnas, Karolis; Oterhals, Oddmund (2008): *MODEXTM – movable deck extender for offshore supply vessels. Logistics impacts.* Working Report / Møreforskning Molde AS, nr. M 0803E. Molde: Møreforskning Molde AS. 19 s. Price: NOK 50,-

Aas, Bjørnar; Dugnas, Karolis; Oterhals, Oddmund (2008): *MODEXTM – bevegelig, ekstra lastedekk for forsyningsfartøy : vurdering av logistikeffekter.* Arbeidsrapport / Møreforskning Molde AS, nr. M 0803. Molde: Møreforskning Molde AS. 17 s. Pris: 50,-

Oterhals, Oddmund; Hervik, Arild; Opdal, Øivind; Bergem, Bjørn G. (2008): *Utviklingene i maritime næringer i Møre og Romsdal – status 2008 : rekordvekst med varierende lønnsomhet.* Arbeidsrapport / Møreforskning Molde AS, nr. M 0802. Molde: Møreforskning Molde AS. 17 s. Pris: 50,-

Oterhals, Oddmund; Hervik, Arild; Opdal, Øivind; Bergem, Bjørn G. (2008): *Internasjonalisering av offshore servicevirksomheten i Møre og Romsdal : globaliseringen har styrket maritime klynge.* Arbeidsrapport / Møreforskning Molde AS, nr. M 0801. Molde: Møreforskning Molde AS. 17 s. Pris: 50,-

ARBEIDSNOTATER / WORKING PAPERS

Olstad, Asmund (2010) *Web-basert IT-system for beslutningsstøtte og kommunikasjon i operasjonell planlegging av prosjektorientert produksjon.* Arbeidsnotat / Høgskolen i Molde, nr. 2010:1. Molde : Høgskolen i Molde. Pris: 50.-

Rekdal, Jens; Larsen, Odd I. (2010) *Underlagsmateriale for utredning av marginalkostnadsprising for tunge kjøretøy.* Arbeidsnotat / Høgskolen i Molde, nr. 2010:5. Molde: Høgskolen i Molde. Pris; 100.-

- Haugen, Kjetil K. (2009) *Globalisering og logistikkmodeller*. Arbeidsnotat / Høgskolen i Molde, nr. 2009:5. Molde : Høgskolen i Molde. Pris: 50. –
- Vaagen, Hajnalka; Wallace, Stein W.; Kaut, Michal (2009). *The value of numerical models in quick response assortment planning*. Arbeidsnotat / Høgskolen i Molde, nr. 2009:4. Molde: Høgskolen i Molde. Pris: 50. –
- Aas, Bjørnar; Wallace, Stein W. (2009) *Management of logistics planning*. Arbeidsnotat / Høgskolen i Molde, nr. 2009:3. Molde: Høgskolen i Molde. Pris: 50. –
- Rekdal, Jens (2009) *E18 Langangen – Grimstad : trafikkberegninger og trafikantnytte til KS1*. Arbeidsnotat / Høgskolen i Molde, nr. 2009:2. Molde: Høgskolen i Molde. Pris: 50. –
- Jæger, Bjørn; Rudra, Amit; Aitken, Ashley; Chang, Vanessa; Helgheim, Berit Irene (2009) *International collaborative ERP education : results from a pilot study using SAP*. Arbeidsnotat / Høgskolen i Molde, nr. 2009:1. Molde: Høgskolen i Molde. Pris. –
- Vaagen, Hajnalka; Wallace, Stein W; Kaut, Michal (2008) *The value of numerical models – substitutable newsvendors*. Arbeidsnotat / Høgskolen i Molde, nr. 2008:16. Molde: Høgskolen i Molde. Pris: 50,-
- Vaagen, Hajnalka; Wallace, Stein W; Kaut, Michal (2008) *Modelling consumer directed substitution*. Arbeidsnotat / Høgskolen i Molde, nr. 2008:15. Molde: Høgskolen i Molde. Pris: 50,-
- Sandbæk, Birgithe E. (2008) *The establishment and development of the main theoretical frameworks and research problems related to production planning*. Arbeidsnotat / Høgskolen i Molde, nr. 2008:14. Molde: Høgskolen i Molde. Pris: 50,-
- Sandbæk, Birgithe E. (2008) *Nyttebegrep og prioriteringsproblemer i norsk helsevesen : et historisk/vitenskapsteoretisk og samtidsperspektiv*. Arbeidsnotat / Høgskolen i Molde, nr 2008:13. Molde: Høgskolen i Molde. Pris 50,-
- Sandsmark, Maria (2008) *A regional energy paradox – the case of Central Norway*. Arbeidsnotat / Høgskolen i Molde, nr. 2008:12. Molde: Høgskolen i Molde. Pris: 50. –
- Helgheim, Berit Irene (2008) *Kartlegging av ressursbehovet ved operasjonsstuen i forbindelse med omlegging av produksjonsstruktur for akuttoperasjoner ved St. Olavs Hospital*. Arbeidsnotat / Høgskolen i Molde, nr. 2008:9. Molde: Høgskolen i Molde. Pris: 100.-
- Solenes, Oskar; Gammelsæter, Hallgeir; Herskedal, Kjell Marius (2008) *Penger inn, vettet ut? - om idrett, utdanning og kommersialisering*. Arbeidsnotat / Høgskolen i Molde, nr. 2008:8. Molde: Høgskolen i Molde. Pris: 50. –
- Jákupsstovu, Beinta í; Kjersem, Eli (2008) *Politisk representasjon i et kommunepolitisk system i endring*. Arbeidsnotat / Høgskolen i Molde, nr. 2008:7. Molde: Høgskolen i Molde. Pris: 150. –
- Hoff, Arild; Løkketangen, Arne (2008) *A tabu search approach for milk collection in Western Norway using trucks and trailers*. Arbeidsnotat / Høgskolen i Molde, nr. 2008:6. Molde: Høgskolen i Molde. Pris: 50. –
- Olsen, Kai A. (2008) *Inntasting i nettbank : om brukergrensesnitt. Data fra et laboratorieeksperiment*. Arbeidsnotat / Høgskolen i Molde, nr. 2008:5. Molde: Høgskolen i Molde. Pris: 50. –
- Kjersem, Eli (2008) *En dag om gangen : undersøkelse av behov for heldøgns omsorg blant eldre i Vestnes kommune*. Arbeidsnotat / Høgskolen i Molde, nr. 2008:4. Molde: Høgskolen i Molde. Pris: 50. –
- Hervik, Arild; Bræin, Lasse (2008) *Finansielle statlige virkemidler for innovasjon*. Arbeidsnotat / Høgskolen i Molde, nr. 2008:3. Molde: Høgskolen i Molde. Pris: 50. –
- Bjarnar, Ove (2008) *Fagmiljøer, pasienter og samfunnsendring i en psykiatrisk institusjon : Opdøl sjukehus (1913 – 2013)*. Arbeidsnotat / Høgskolen i Molde, nr. 2008:2. Molde: Høgskolen i Molde. Pris: 50. –

Bjarnar, Ove (2008) *Global pipelines and diverging patterns of knowledge sharing in regional clusters*.
Arbeidsnotat / Høgskolen i Molde, nr. 2008:1. Molde: Høgskolen i Molde. Pris: 100. –

TFS 2010-11-19

© Forfatter/Møreforskning Molde AS

Forskriftene i åndsverkloven gjelder for materialet i denne publikasjonen. Materialet er publisert for at du skal kunne lese det på skjermen eller fremstille eksemplar til privat bruk. Uten spesielle avtaler med forfatter/Møreforskning Molde AS er all annen eksemplarfremstilling og tilgjengelighetsgjøring bare tillatt så lenge det har hjemmel i lov eller avtale med Kopinor, interesseorgan for rettshavere til åndsverk.

MØREFORSKING
MOLDE

MØREFORSKING MOLDE AS
Britvegen 4, NO-6411 Molde

Telefon +47 71 21 40 00
Telefaks +47 71 21 42 99

mfm@himolde.no
www.moreforsk.no

Høgskolen i Molde

HØGSKOLEN I MOLDE
Postboks 2110, NO-6402 Molde

Telefon +47 71 21 40 00
Telefaks +47 71 21 41 00

post@himolde.no
www.himolde.no